

Pavel Koblasa

Kounicové a Nový Zámek

Jméno Kounic (Kaunitz) jsme zvyklí si spíše spojovat s Moravským markrabstvím, avšak i v Českém království měl tento rod své zájmy. Starobylá rodina se připomíná již koncem dvanáctého století, v průběhu následujících věků se vytvořily dvě základní rodové větve - moravská knížecí linie a česká hraběcí linie. Pro působení Kouniců v Čechách je důležité sledovat osudy rodiny a severočeského panství Nový Zámek především od skončení třicetileté války.

Dne 10. ledna 1623 zakoupil císařský plukovník Albrecht z Valdštejna (Waldstein) zkonfiskované panství Nový Zámek (německy Neuschloß) v Litoměřickém kraji za 175.000 zlatých rýnských. Po jeho zavraždění bylo dominium opět zkonfiskováno, proti čemuž ovšem protestovala Valdštejnova vdova Isabella Kateřina. Nakonec se domohla na císaři Ferdinandovi III. odškodnění za manželův zabavený majetek. Císař potvrdil 28. ledna 1638, že místo veškerého obrovského Valdštejnova majetku zůstane vdově právě jen Nový Zámek. Dne 2. června 1654 přešlo panství na jejich jedinou dceru Marii Alžbětu provdanou za Rudolfa hraběte Kounice (1630-1689) z tzv. české linie. Po úmrtí dvou starších bratrů zdědil Nový Zámek Rudolfův třetí syn Jan Vilém (1650-1721). Ten zřizovacím instrumentem přetvořil 14. května 1711 panství Nový Zámek, v roce 1700 připojený statek Houska, pražský palác na Malé Straně (č. p. 277/III), vinice u Beřkovic, stříbrné klenoty, vzácné tapisérie, nábytek, knihovnu a zbrojnici, na reálný fideikomis. Zakladatel rodového svěřenství Jan Vilém hrabě Kounic zemřel 20. března 1721, a již 24. května 1721 se dědictví ujal hrabě Jan Josef (1692-1753). Po něm v čele fideikomisu následovali: Jan Adolf (od 5. listopadu 1759, † 1771), Michal Karel (od 15. července 1771, † 1820), Vincenc Karel (od 22. září 1821, † 1829), Michal Karel (od 13. ledna 1836, † 1852), Albrecht Vincenc (od 22. října 1853, † 1897) a od 12. května 1900 Marie princezna Hohenlohe-Waldenburg-Schillingsfürst.

Jan Vilém hrabě Kounic vtělil základní ustanovení k fideikomisu do čtrnácti bodů. Podmínky byly volnější než u jiných šlechtických rodů, tudíž směly v určitých případech zdědit fideikomisní panství i dcery z rodu Kouniců, což se na sklonku 19. století bohatě vyplátilo. Hrabě Michal Karel (1803-1852) svěřenství rozšířil o alodní dvůr Písečnou, alodní statek Loubí a části domů v Praze na Malé Straně (č. p. 278 a 285/III). Moravská linie Kouniců, resp. Kaunitz-Rietberg, vlastníci Slavkov, Uherský Brod a Prakšice, vymřela po meči 17. listopadu 1848 Aloisem Václavem knížetem Kaunitz-Rietbergem. Kníže zanechal pouze tři dospělé dcery, a sice Karolinu provdanou hraběnkou Starhembergovou (1801-1875), Leopoldinu provdanou kněžnou Pálffy (1803-1888) a Ferdinandu provdanou hraběnkou Károlyi (1805-1862). Většinu moravského dědictví pak po soudních přích získala příbuzná česká linie rodu Kouniců. Před zánikem Rakousko-uherské monarchie Kounicové vlastnili v Čechách 9.480 hektarů a na Moravě 9.765 hektarů. Dne 16. března 1898 povolil císař Rudolfovi hraběti Wrba-Freudenthal, držitelé Jaroměřic nad Rokytou a Holešova, změnu příjmení na Wrba-Kaunitz-Rietberg-Questenberg und Freudenthal.

V roce 1830 stál v čele panství Nový Zámek ředitel Josef Urban, správcem Housky byl Karl Basler, o lesy pečoval nadlesní Johann Rieger. Z dalších důležitých úředníků jmenujeme aspoň sekretáře Josefa Sýkoru, správce pivovaru v České Lípě Josefa Schreiberera, poklasného Antona Bürgermeistera, důchodního Andrease Liehmana, výběrčího daní Josefa Mosera a architekta Františka Němečka.

*Nový Zámek na Českolipsku, zámecká oranžerie a průčelí administrativní budovy u zámku.
Fotografie: <http://www.liberecky-kraj.cz/>, archiv RR, Magdalena Fischerová.*

K panství Nový Zámek - Česká Lípa patřila místa Jezvé (Neustadt), Novina (Neuland), Kozly (Kosel), Kvítkov (Quitche), Robeč (Robitz), Oslovice (Waßlowitz), Hostíkovice (Hospitz), Malý Bor (Klein-Haide), Holany (Hohlen), Rybnov (Rübenau), Horní Heřmánky (Ober-Hirschmantel), Dřevčice (Sebitz), Sušice (Oschitz), Drchlava (Dürchel), Hradiště (Radisch), Pavlovice (Pablowitz), Popelov (Poppeln), Šváby (Schwaben), Borek (Regersdorf), Zahrádky (Neugarten), Lesná (Zuckmantel), Sosnová (Künast), Česká Lípa (Böhmisch-Leipa), Stará Lípa (Alt-Leipa), Spitzenberghäuser, Písečná (Pießnig), Žizníkov (Schießnig), Okřešice (Aschendorf), Srní (Rehdörfel), Jestřebí (Habichtstein), Újezd (Ois), Maršovice (Maschwitz), Chlum (Klum), Provodín (Mückenhahn), Veselí (Wesseln), Heřmaničky (Hermsdorf), Okrouhlá (Schaiba), Karasy (Karsch), Svárov (Schwora) a části vesnic Slunečná (Sonnenberg), Manušice (Manisch), Valteřice (Waltersdorf).

Statek Loubí (Lauben) sestával ze stejnojmenné vsi. Ke statku Housce patřily vsi Nedvězí (Nedoweska), Dražejov (Draschen), Heřmánky (Hirschmantel), Kluk, Plešivec (Kahlenberg), Korce (Kortschen), Ždírec (Siertsch), Ždírecký Důl (Siertschergrund), Bořejov (Borschim), Beškov (Beschaben), Blatce (Groß-Blatzen), Houska (Hauska), Libovice (Liebowis), Příbohy (Riboch), Kbělsko (Belzko), Roveň (Rabenei) a části vesnic Brusné (Brunnai), Nedamov (Nedam), Křenov (Schönau).

Roku 1868 byl celý fideikomis oceněn na 1.070.714 zlatých 53 krejcarů. V letech 1875-1897 došlo k postupnému zadlužení českého fideikomisu Kouniců na 582.700 zlatých neboli 1.165.400 korun. Posléze se začaly dluhy snižovat i díky odprodejům pozemků, například na stavbu železniční dráhy z Teplic do Liberce (Nordböhmisches Transversalbahn), jako parcely pro město Českou Lípu atd.. V roce 1910 byl zaznamenán již nižší dluh ve výši 964.978,48 rakouských korun.

Před první světovou válkou náleželo do majetku Marie princezny Hohenlohe-Kaunitz-Waldenburg-Schillingsfürst alodní panství Březno (2.801 ha, zámek, 7 dvorů, 3 polesí, 3 průmyslové závody), fideikomisní panství Nový Zámek (5.395 ha, zámek, 3 dvory, 7 polesí, 4 průmyslové závody) a fideikomisní statek Houska (1.494 ha, zámek, 2 dvory, 2 polesí). Ústřední ředitelství sídlilo v Praze na Novém Městě, v Panské ulici 7. Jeho přednostou byl rada Josef Eduard Jelínek. Dne 1. června 1904 docílila princezna Marie Hohenlohe, jinak dcera Albrechta Vincence hraběte Kounice (+ 24. ledna 1897 v Praze), pro sebe a pro své potomky úřední připojení příjmení Kaunitz. Marie princezna Hohenlohe-Kaunitz-Waldenburg-Schillingsfürst zemřela 18. ledna 1918 a fideikomisní dědictví přešlo 20. února 1918 na její mladší sestru Eleonoru hraběnku Andrassy (1862-1936).

Alodní panství Březno zdědil Mariin syn, princ Alexander (1879-1933). Ten uzavřel roku 1913 morganatický sňatek s Adelou Freundovou, tudíž nesměl fideikomis po své matce převzít, pouze alod. To potvrdil napřed i soud. Jakmile došlo ke zrušení fideikomisů v Československu, okamžitě se přihlásil rovněž o bývalé fideikomisní majetky, tj. Nový Zámek-Českou Lípu. Již v listopadu 1919 byl odprodán malostranský palác za 500.000 korun, pak též statek Houska za 2.374.588 korun. Spory skončily vzájemnou dohodou uzavřenou 12. května 1925. Podle smlouvy dostal Alexander princ Hohenlohe-Waldenburg-Schillingsfürst revíry Slunečnou a Okřešice o výměře 925 hektarů, dále milion korun z cenných papírů a 816.193 korun v pohledávkách. Zbytek majetku si podržela Eleonora hraběnka Andrassy, za jejíž následníky byli prohlášeni syn Manó hrabě Andrassy (1892-1953), sídlící v Trlítku (Terlény, župa Pozsony, dnes Malé Trnie), a nezletilý vnuk Géza hrabě Andrassy.

Když zemřel 8. září 1919 Eugen hrabě Kounic, vymřela jím po meči i původní česká linie rodu. Po Eugenově skonu propukly spory o moravská dominia, z nichž nakonec v roce 1923 vítězně vyšel József hrabě Pálffy (1898-1978), syn Józsefa hraběte Pálffyho (1853-1920) a Lucie hraběnky Wilczekové (1862-1958). A jaké památky máme na Kounice v Čechách dnes? Jedná se o zámek Zahradky (původně Nový Zámek) na Českolipsku, který bohužel 30. ledna 2003 vyhořel, a také o nedaleký, hojně navštěvovaný hrad Housku. Dále o zámeček Vysokou na Příbramsku. V Praze stojí tři domy hrabat Kouniců (Kaunitzů). Na Malé Straně palác č. p. 277/III (Mostecká 15, viz foto), na Novém Městě dům č. p. 890/II (Panská 7) a na Smíchově dům č. p. 599 (Zborovská 4). Několik krásných obrazů zachycujících Nový Zámek a Housku můžeme najít i na zámku Betliar (Betlér) u Rožňavy (Rozsnyó), kam se dostaly díky příbuzenství Kouniců a Andrassyů.

Prameny a literatura:

- Národní archiv, Fideikomisní spisy, (dále jen NA FS), Kniha fideikomisů uložených pod signaturou VII E a založených v letech 1677-1712, 1860-1898, kn. 2.
- NA FS, Hlavní kniha fideikomisů k signatuře F 31/98 – F 40/98, 1898-1924, kn. 8.
- NA FS, sign. VII E 13 (F 39/98), Kaunitz - souhrnné záznamy o fideikomisu, 1869, sv. 20.
- NA FS, sign. VII E 13 (F 39/98), Rapulář, 1899-1923, kart. 199.
- NA FS, sign. VII E 13 (F 39/98), Spisy, 1924-1929, kart. 225.
- NA FS, sign. VII E 13 (F 39/98), Protokol o odhadu a separaci fideikomisního panství Česká Lípa, Nový Zámek a statku Houska, 1830, kart. 890.
- Österreichisches Staatsarchiv – Allgemeines Verwaltungsarchiv, Ministerium des Innern, Sign. 43, Adelsakten, Rudolf Graf Wrba-Freudenthal - Namensvereinigung, 1898.
- Johann Gottfried SOMMER, *Das Königreich Böhmen, I. Band*, Prag 1833 - *II. Band*, Prag 1834.
- Ignaz TITTEL, *Schematismus und Statistik des Grossgrundbesitzes in der Markgrafschaft Mähren und Herzogtume Schlesien*, Prag 1905.
- Ignaz TITTEL, *Schematismus und Statistik des Grossgrundbesitzes und grösserer Rustikalgüter im Königreiche Böhmen*. Prag 1906.
- Jan VOŽENÍLEK, *Předběžné výsledky československé pozemkové reformy. Země Česká a Moravsko-slezská*, Praha 1930.